

Pusztuló emlékek

A tradicionális épített környezet védelme nem létezhet helyi értékteremtés nélkül

Az intézményes műemlék-védelem szakemberei ebben az időben kerültek szembe azzal a ténnyel, hogy a műemlékjegyzék befogadó képessége és az állami támogatások mértéke véges, ugyanakkor az épített örökség olyan mennyiségben tartalmaz értékesebbnél értékesebb épületeket, köztéri alkotásokat, amelyekkel feltétlenül kell valamit kezdeni. Megszülettek az első helyi értékvédelmi rendeletek, a szakma és a közigazgatás olyan épületekre, épített emlékekre kezdett felfigyelni, amelyeknek annak előtte nem volt jelentőségük a központi megítélésekben.

A helyi érték fogalma bekerült a köztudatba, kérdés azonban, hogy ez milyen hatással van a helyi értékteremtés folyamatára? Létezik-e egyensúly az értékvédelem és az értékteremtés között? Mielőtt ezt a kérdést részletesebben tárgyalnánk, nézzük meg milyen elemekből áll össze a helyi érték fogal-

A helyi értékekről és azok védelméről a 70-es évek végétől, a 80-as évek elejétől kezdtünk beszélni. Hála az úttörőknek, a helyi érték fogalma a jogszabályokban is kezdett érvényesülni, a rendezési tervek örökségvizsgálatai fokozottabban figyeltek a lokális értékekre. A védelem jogszabályi háttérét a helyi önkormányzati rendeletek biztosították és biztosítják, bár a változó testületek akaratainak kiszolgálva.

ma. Első helyen van a település és a táj kapcsolata, az épített és a táji környezet harmóniája, rendje. Azért ez az első, mert a település látványa az első élmény, amellyel az utazó találkozik, és amelyet a helyi emberek nap mint nap látnak. Nevezzük el tehát a helyi értéket meghatározó első elemet SZILUETT-nek.

A település második lényeges és lokálisan mindig jellemző eleme a településszerkezet, amelynek érzékelhető térélménye a gyalogos ember számára az utcák és terek kapcsolata, a térfalak, az átláthatóságok, a térbeli áttünések, dimenzióváltások és kitekinthetőségek. Nevezzük el tehát a helyi értéket

meghatározó második elemet TEREK-nek.

A helyi értékek következő nagyon sérülékeny ugyanakkor nagyon is meghatározó elemei a tereket határoló és a közlekedő embert kordában tartó, a tulajdonhatárokat abszolút kifejező kerítések vagy ahogy itt a környékünkön nevezik – bástyák. Ezeket bontják el leghamarabb, ezek a legsérülékenyebbek, pedig ezek már olyan épített elemei a településeknek, amelyek az utcaképeket, a tereket, a jó érzést alapvetően befolyásolhatják. Ezek takarják el a rosszat vagy engedik láttatni a szépet. Nevezzük el tehát a helyi értéket meghatározó harmadik elemet BÁSTYÁ-nak, illetve kerítésnek.

A terek díszítésének szerepe

A terek, utcák, kiegészülnek különböző, mára már jelentőségüket elvesztő tárgyakkal, valamikor az ember ellá-

tására és az állatok itatására szolgáló kutakkal. Stratégiai jelentőségük mellett komoly múlthordozó szerepük is volt, hiszen a polgárok nevet adtak nekik, amelyeket sok generáción keresztül megőriztek. Fényes kút, Falukút, Városkút, Hősök Kútja, Árpád kút, Bosnyák kút, és még sorolhatnám, ma is meghatározó eligazító pontjai a településnek. A kutatásán kívül ipari tevékenység is megjelent mögöttük, hiszen például Tapolcán kútkávakészítő műhelyek léteztek. Ellátási szerepükön túl művészeti értékük is volt, hiszen ezeket a kutakat, kútkávékat, gyakran figurális és ornamentális díszítésekkel is ellátták. Nevezzük el tehát a helyi értéket meghatározó negyedik elemet KÚT-aknak.

A terek kapcsolódási pontjainak szintén elemei a külterületi útszéli vagy a belterületi kereszték, sír-jelek, szentségházak. Tájékoztató, eligazító szerepeiken túl jelentős kultikus, esztétikai értékeket hordoznak. Általános névadójukon -Nepomuki Szent János, Szent Demeter, Szent Vendel, Szent Flórián, Fájdalmas Krisztus – túl sokszor az azokat állító családok neveit is tartalmazák, itt személyeken keresztül kötődnek a településekhez. Gondoljunk el, hogy a felelőtlen útkorrekciók következtében hány és hány ilyen emlék

pusztult el. Nevezük el tehát a helyi értékeket meghatározó ötödik elemnek, KULTIKUS JELEK-nek.

Természetesen a helyi értékeket legmarkánsabban képviselő elemek maguk az épületek, hiszen az utcakép, a felismerhető település ezek összessége. A településfejlődés, a folyamatos átalakulás, az épületeken, a lakóházakon mérhető legjobban. Ezek a tükrei a bent lakó embernek és ezek a tükrei a központi szabályzóknak, törvényeknek. Magukon hordozzák az íratlan szabályokat és az azokkal sokszor nem törődő szabványokat, paragrafusokat. Ezek mögött már nagy számok és jellemző általánosságok húzódnak, ezek adják a tájegységi karaktereket, a határokon áthúzódó földrajzi és etnikai jellemzőket. Évezredek óta alakuló rendszerekről van szó, sokszor egy generáción belüli többszöri változásokról. A leggyorsabb és a legkönyörtelenebb átalakulásról. A legtöbb külső behatás az épületeket érinti. Elemi károk, háborúk, stílus korszakok, gazdálkodási változások, gazdagság, szegénység, rosszul átgondolt településpolitika, rossz rendezési tervek egyik pillanatról a másikra szüntethetnek meg helyi értékeket, település karaktereket. Nevezük el tehát a helyi értékeket meghatározó hatodik elemet ÉPÜLETEK-nek.

Sokszor az épület úgy átalakul, hogy az utcakép értékeit is elveszíti, de mégis marad rajta néhány olyan jellemző, amely helyi értékeket képviselhet, meg-

menthető vagy átmenthető értéket. Néha ez nem más, mint egy-egy kémény, ablak, rács, vakolatdész-maradvány, kapu, bástya töredék, bádog díszítmény, cserép felület, mellék építmény, vagy csak egy kilincs. Mégis a településre jellemző apró érték, melynek eltűnése sívárithatja és szegényítheti az épített környezetet. Nevezük el tehát a helyi értékeket meghatározó hetedik elemet porta- vagy ÉPÜLET TARTOZÉKOK-nak.

Hagyománytisztelet és értéktéremtés

A különböző korszakok nem bántak kesztyűs kézzel elődeikkel. A gótika bontotta a román stílust, a reneszánsz nem törődött a gótikával, a barokk és az eklektika radiózott, a panel és a modern településpolitika nem törődött semmivel, pusztított. Ugyanakkor a legutóbbi kivételével mégis az évszázadok során értéktéremtő, követhető, sokszor másolható stílusok korszakok jöttek létre és szemünknek tessző, használható települések, helyi értékű települések jöttek létre. Az egymásra épülő stílusokból – különösen faluhelyen – nem következett be tragédia, a hagyománytisztelet és az értéktéremtés mérlegének nyelve valahol mindig középen mozgott. Ezt a mérleget próbáltuk az elmúlt évtizedekben a helyi érték fontosság kihangsúlyozásával valahogy egyensúlyban tartani. Hiszen a divat mindig magába hordozza a helytelen és szakszerűtlen átalakulás lehetőségeit.

A fényes, a csillogó, az üvegyöngy és a műanyag hamar követendő példává válhat a laikus számára.

Azt gondolná az ember, hogy egy olyan tradicionális környezet, mint a Balaton Felvidék vagy a Káli-medence bőven szolgálhat annyi előképpel, hogy nagy tévedés, léptékváltás vagy stílustörés ne történjék. Természetesen vannak jó példák, de valahogy a jó példák vagy nem elég fényesek vagy nem meghatározóak, mert a laikus valahogy azokat nem szereti követni. Ott ahol még fellelhető a tradicionális tudás, ott ahol tucatjával válogathatnak a klasszicista, barokk, eklektikus, paraszt és polgár házak között, mint a bűvő pestis feltűnnek az örületek, a laikusok által követhetőnek, szépnek titulált épületek, épületelemek.

Jóvátehetően aránytévésztések

A kőfelületek, a vakolatdészek felelőtlen, torzult használatával, az indokolatlan térd-

falazás következtében fellépő lépték váltásokkal olyan torzszülemények jönnek létre, amelyekről egyre többen hajlandók elhinni, hogy ez az igazi népi, a szép és a követ-

ni való. Az évszázados renddel rakott bástyákat felváltják az ormótlan kővekből rakott és vakolattal *lehányt*tetejű kőfalak. A soha nem látott fal felületeket elnagyolt, és aránytalan tagozatok tarkítják. A nádfedésekre csatornát illesztenek, a homlokzatokból *geil* és gusztustalan marcipán tortákat csinálnak. Kőből falazott hengereket építenek kémények gyanánt, rajtuk idomtan-

lan szélkakassal és kőbóbitával. A homlokzaton vörös kővel keretezett padlásnyílások és szoborfülkék jelennek meg. Idétlen álhomlokzatokat alakítanak ki macskalépcsővel és rossz arányú vakolatdészekkel.

Néha feltűnik egy-egy átgondoltabb tervezői produktum, de ez ritka, mint a fehér holló. Kőfalak, térdfalak, padlásterek, jóváte-

hetetlen aránytvesztések következnek be. Van, ahol az építetők szándék tisztességes és a végeredmény is lokális léptékeket, értékeket hordoz, de ugyanabban a faluban mégis felüti a fejét a soha nem látott, rossz anyag használatú idétlenség. Pedig néhány méterre tőle ott sorjázna a követhető léptékű és esztétikájú műemlékek és helyi értékű épületek, az előképek. A kis település helyi és országos értékű emlékei.

Ki az, aki megálljt parancsolhat ezeknek?! A falu vezetése nem, mert maga is rosszat épít, az építész nem, mert kiszolgálja a múlttal és a helyi hagyományokkal nem törődő pénzeszsákokat. A hatóság nem, mert nem hajlandó kioperálni a fekélyeket. A központi szabályozók nem, mert nem törődnek a lokális értékekkel. Akkor kicsoda, aki megálljt parancsol?!

Már pedig helyi értékvédelem nem létezhet, ha a helyi értékkeremtés beteg. A mérleg egyik serpenyőjében lévő hét alapérték ellensúlyaként a másik serpenyőben legalább hét új értéknek kell megjelenie. Véleményem szerint az értékvédelem és az értékkeremtés egyensúlyának megteremtése és gondozása napjainkban az építés szakma egyik legégetőbb és legfontosabb feladata.

Kerner Gábor
építész-néprajzkutató
(Elhangzott Sümegen,
a IX. Országos Főépítési
Konferencián)

Díjazták a főépítészeket

Negyedszer osztották ki az Ingatlan és Befektetés című ingatlanpiaci magazin díjait, amelyekkel 2004 kiemelkedő ingatlanos teljesítményeit ismerték el a szakújságírók szavazatai alapján. A tavalyi év ingatlanos személyiségére, a legjobb projektekre és az év építészére az országos napilapok mellett többek között az ATV, a Hír Tv, az Info Rádió és a szaklapok munkatársai szavaztak.

Az újságírók véleménye alapján a tavalyi év legkiemelkedőbb ingatlanos személyisége Nagygyörgy Tibor, a lakáspiacon kiemelkedő eredményeket produkáló, tevékenységét folyamatosan bővítő Otthon Centrum tulajdonos-vezetője volt. A második legtöbb szavazatot *Hegedűs József*, a mértékadó elemzéseiről ismert Városkutatás Kft. ügyvezetője kapta, a harmadik dobogós helyet *Holecz Ildikó*, az Autóker Holding marketing- és kreatív igazgatója nyerte el, az indoklás szerint a társaság projektjeinek egészen egyedi, különleges megjelenítéséért.

A legjobb ingatlanprojekt kategória első díját a legszebb európai szállodák közé tartozó Gresham Palace vette el (felelős építész tervező *Kruppa Gábor*). A második helyre egy kuriózum, a várbeli Anjou Residence lakóház került (építész: *Puhl Antal DLA, Dobrányi Ákos*), a szakújságírók jelölése szerint a harmadik helyezett, a dina-

mikus, ugyanakkor elegáns megjelenésű Dózsa György úti ING-irodaház lett (építész *Erick van Egeraat* és munkatársai: *Benkő Ágnes, Beczner Balázs, Darko Kovacev, Bódi Eszter, Tiba János, Z. Halmágyi Judit, Mochael Rishe, Balajti Zita, Gyüre Zoltán, Bálint Zsófia, Gutvill Zsófia, Láncoz Áron, Grand Gabriella*).

Az év építészeire is szavaztak az újságírók. A 2004-es év építésze *Dr. Fiala István*, aki jelenleg az Oktatá-

si Minisztérium beruházási miniszteri biztosa, korábban pedig számtalan fővárosi településfejlesztési folyamatban vállalt meghatározó szerepet (megbízással 3 település kistérségi főépítésze is). Az Európa kulturális fővárosa címre pályázó Debrecen főépítésének, *Tóth Sándornak* a tevékenységét a második hellyel jutalmazták a szakmai média képviselői, a harmadik díjat *Bán Ferenc*, Kossuth díjas építész nyerte el.

Idei konferenciák

• **2005. augusztus 1-6.** XXXVIII. SAVARIA Urbanisztikai Nyári Egyetem – Szombathely

A Nyári Egyetem részeként Főépítési Fórum.

Szervező: Vas Megyei TIT Egyesület

Résztvevők: önkormányzati és kormányzati főépítészek, építésügyi hatósági szakemberek, önkormányzati képviselők, a főépítészek partnerei, főhatóságok, tervezők, egyetemi, főiskolai hallgatók, határon túli magyar szakemberek

További információ: SAVARIA Nyári Egyetem Titkársága

H-9700 Szombathely, Kőszegi u. 2.

Tel/fax: 94/509-500, 330-605, 508-205

E-mail: vasitit@axelero.hu

<http://web.matavnet.hu/vasitit>

• **2005. szeptember 14-16.** – X. Országos Főépítési Konferencia - Dobogókő

Település a tájban – táj a településben

Témák: aktuális, a főépítészeket is érintő szakmai előadások és azok szekciókban való megvitatása, az Országos Főépítési Kollégium újráválasztása, AZ ÉV FŐÉPÍTÉSZE DÍJ átadása, szakmai párbeszéd.

Szervezők: az Országos Főépítési Kollégium a rendező község, Pilisszentkereszt – Dobogókő a Főépítési Titkárság

Résztvevők: önkormányzati és kormányzati főépítészek, építésügyi hatósági szakemberek, a főépítészek partnerei, főhatóságok, tervezők

További információ: B. Nagy Helga Pilisszentkereszt főépítésze

E-mail: bnagy@ornus.axelero.hu

Mob: 20/965-8151, Fax: 26/329-578

A rovatot szerkesztette: Zábránszky Kyné Pap Klára és Sámson Anita